

Minnisblað Náttúrufræðistofnunar Íslands

Um straumendur við Tungufljót

25. ágúst 2017

Þann 10. nóvember 2016 óskaði HS Orka á fundi með Náttúrufræðistofnun Íslands að stofnunin rannsakaði frekar straumandavarp á og í grennd við framkvæmdarsvæði fyrirhugaðrar Brúarvirkjunar við Tungufljót, sbr. álit Skipulagsstofnunar.

Tvær könnunarferðir voru farnar til að kanna útbreiðslu og varp straumanda við Tungufljót. Sú fyrri var farin 31.5.2017. Þá gengu tveir talningarmenn meðfram austurbakka fljótsins, frá nyrstu upptakakvísium (og á milli þeirra) að brú við Þjóðveg, um 20 km alls. Á þessari leið voru allir fuglar sem vart var við skráðir, en sérstaklega leitað eftir straumöndum. Frá brúnni var svo farið um 2 km niður eftir og litið eftir straumöndum á völdum stöðum. Einnig var gengið um fyrirhugað lónstæði beggja vegna Stóru-Grjótár, frá ármótum við Tungufljót og um 1 km upp með ánni og kvíslum en á þeim slóðum er þéttur birkiskógur.

Seinni ferðin var farin 2.8.2017. Aftur gengu tveir talningarmenn austurbakka Tungufljóts en ekki var farið með vestari upptakakvísl ofan bílvaðs. Í fyrri ferðinni kom í ljós að þar voru ekki búsvæði sem henta straumöndum (sjá skýringarmynd). Eins var sleppt að ganga meðfram Stóru-Grjótá en þar fundust engar straumendur í fyrri ferð þó búsvæði fyrir þær virtust þar fyrir hendi.

Könnun 31.5. 2017

Alls fundust 19 straumendur (6 þör og 7 steggir) á þremur stöðum við norðurhluta Tungufljóts og fimm stöðum við syðri hlutann. Fjórir syðstu staðirnir eru á framkvæmdarsvæðinu (sjá skýringarmynd).

Aðrir fuglar sem fundust á þeim kafla og teljast líklegir eða staðfestir varpfuglar eru álf, grágæs, stökkönd, rauðhöfðaönd og urtönd; hettumáfur, sílamáfur, hrafn; heiðlóa, hrossagaukur, lóupræll, spói, tjaldur og óðinshani; maríuerla, skógarpröstur og þúfutittlingur. Grágæsir, skógarprestir og þúfutittlingar voru algengastir. Talsvert var af óðinshana, alls sáust 5 þör og 4 karlfuglar.

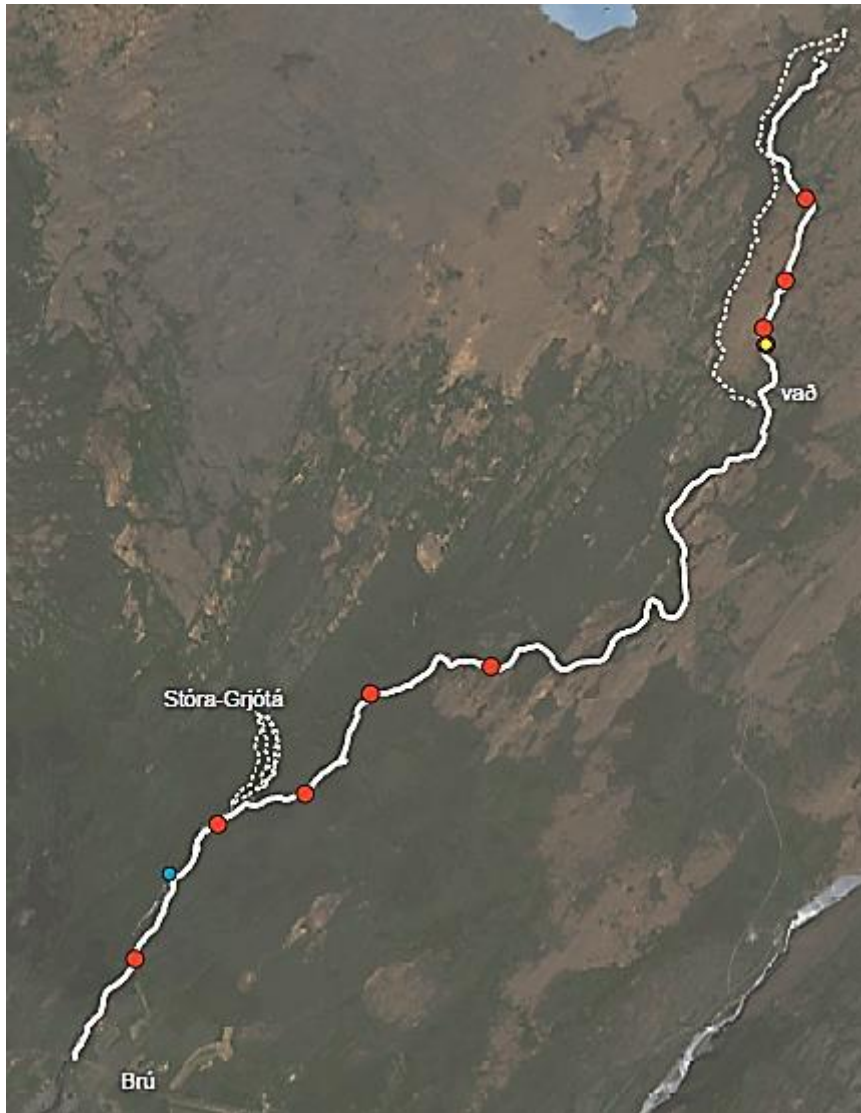
Í könnun meðfram Stóru-Grjótá fundust engar straumendur. Áin er grýtt og frekar vatnslítill og hólmannir eru vaxnir þéttu birkikjarri. Á ca 1 km löngum kafla frá ármót Stóru-Grjótár og Tungufljót og til norðurs heyrðist í 4 syngjandi músarindlum sem þýðir að að minnsta kosti fjögur músarindilsóðul eru á því svæði.

Könnun 2.8. 2017

Í seinni ferðinni fundust 5 straumandakollur á sama stað á efri (nyrðri) hluta svæðisins, en engar á því syðra hluta (sjá skýringarmynd).

Aðrir fuglar sem fundust voru álftr, stökkönd, toppönd, grágæs, sílamáfur, hrafn, heiðlóa, hrossagaukur; maríuerla, skógarpröstur og þúfutittlingur. Skógarprestir og þúfutittlingar voru langalgengastir, eitt álfthapar með unga fannst.

Skýringarmynd: Hvíta línan er leiðin sem gengin var meðfram Tungufljóti. Punktalínurnar voru bara gengar í fyrri ferð, þ.e. meðfram vestari upptakavísl Tungufljóts og meðfram Stóru-Grjótá.

Rauðu punktarnir eru straumendur sem sóust 31.5.2017, guli punkturinn er þar sem fimm straumandakollurnar sóust 2.8.2017 og blái punkturinn er þar sem straumandasteggur sást í talningu 18.6.2015.

Ályktanir og tillögur

Tungufljót frá upptökum niður að brú er að stórum hluta líklegt varpkjörlendi straumanda og sá mikli fjöldi fugla sem sást þar í fyrri könnuninni bendir eindregið til þess að straumendur verpi á þessi svæði. Engar kollur með unga fundust í seinni könnuninni en þær geta verið mjög felugjarnar ef þær eru með litla unga. - Eins er varpárangur misjafn milli ára, bæði vegna þess að hlutfall þeirra kollna sem verpa er misjafn og eins getur varp misfarist. Þegar líður á sumarið hverfa steggirnir til sjávar í fjarðarfelli (Bengtsson 1972), svo ekki er líklegt á að sjá þá á ám síðsumars.

Sambærilegt svæði við Tungufljót er Suðurá, suður af Bárðardal en hún er einnig straummikil á sem hefur upptökin sín ekki í stöðuvatni. Útbreiðsla straumanda þar var könnuð 2016 af Náttúrustofu Norðausturlands (Aðalsteinn Örn Snæþórsson o.fl. 2016). Vatnasvið Svartár og Suðurrár telst með mikilvægri varpbúsvæðum straumanda á Íslandi. Þriðjungur fuglanna sem fundust á heildarsvæðinu voru á Suðurá en á um 20 km kafla þar voru 39 fuglar af 97 straumendum alls á svæðinu, þ.a. 23 steggir, sem gerir 0,87 stegg á km. Í fyrri könnun við Tungufljót sem var gerð á svipuðum tíma árs og talningin við Suðurá og Svartá fundust alls 19 fuglar þ.a. 13 steggir á 16 km, sem gerir 0,81 stegg á km. Þéttleiki straumanda á þessum tveimur ám er því áþekkur. Framkvæmdir við Brúarvirkjun og virkjunin sjálf mun líklega hafa áhrif á straumandarvarp. Öll pörin (6) sem sáust vorið 2017 voru á framkvæmdarsvæðinu. Náttúrufræðistofnun telur því æskilegt að straumendur við Tungufljót verði vaktaðar næstu fimm árin með samanburðartalningum á annari sambærilegri á. Brúar og þverár hennar eru hentugar til samanburðar, því þar er einnig töluvert af straumöndum (Kristbjörn Egilsson o.fl. 2006).

Heimildir:

Aðalsteinn Örn Snæþórsson, Yann Kolbeinsson og Þorkell Lindberg Þórarinsson 2016. Endur á vatnasviði Svartár og Suðurrár í Bárðardal. Náttúrustofa Norðausturlands. Unnið fyrir SSB Orku ehf. NNA-1605.

Bengtson, S. A. 1972. *Breeding ecology of the harlequin duck *Histrionicus histrionicus* (L.) in Iceland*. *Ornis Scand.* 3: 1-19.

Kristbjörn Egilsson, Guðmundur Guðjónsson og Kristinn Haukur Skarphéðinsson. 2006. Gróður og fuglar á fyrirhuguðu virkjunarsvæði við ármót Brúarár og Hrótaár í Biskupstungum. Náttúrufræðistofnun Íslands. Unnið fyrir Eyvindartungu ehf. NI-06013.

Höfundar: Svenja N. V. Auhage og Kristinn Haukur Skarphéðinsson